

УДК 338.439:005.8:631
DOI 10.15673/ie.v18i1.3479

Ніколюк О.В.

доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри публічного управління та адміністрування
E-mail: alenavn11@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1665-0361>

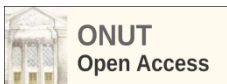
Шумілов Б.Б.

аспірант
кафедра публічного управління та адміністрування
Одеський національний технологічний університет
вул. Канатна, 112, м. Одеса, Україна, 65039
E-mail: sven7sw@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-2748-6249>

ІНТЕГРАЦІЯ ІНСТРУМЕНТІВ УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ В СИСТЕМУ СУЧАСНОГО АГРАРНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

У статті обґрунтовано науково-практичні підходи до інтеграції інструментів управління продовольчою безпекою в систему сучасного аграрного менеджменту в умовах воєнних, соціально-економічних, логістичних, інституційних та кліматичних ризиків. Метою статті є систематизація та класифікація інструментів управління продовольчою безпекою, а також визначення ієрархічних рівнів їх застосування в аграрному менеджменті. Для досягнення мети поставлено такі задачі: уточнити зміст продовольчої безпеки як управлінської категорії; визначити ключові загрози для агропродовольчої системи України; узагальнити сучасні інструменти стратегічного, антикризового, фінансово-економічного, цифрового, еколого-кліматичного та соціально-гуманітарного управління; запропонувати авторський підхід до їх ієрархічного розміщення в системі аграрного менеджменту. Методологічну основу дослідження становлять методи системного аналізу, узагальнення, порівняння, логіко-структурної класифікації, інституційного аналізу та наукового абстрагування. Результати дослідження полягають у доведенні необхідності переходу від фрагментарного застосування окремих управлінських заходів до інтегрованої багаторівневої системи інструментів, що охоплює міжнародний, національний, регіональний, галузевий, підприємницький та наскрізний цифрово-екологічний рівні. Наукова новизна полягає в розробленні авторської систематизації інструментів управління продовольчою безпекою за рівнями їх застосування, функціональним призначенням та очікуваним управлінським ефектом, що дозволяє узгодити державне регулювання, ринкові механізми, цифровий моніторинг, антикризове планування, кліматичну адаптацію та соціальний захист у межах єдиної управлінської логіки. Практичне значення дослідження полягає у можливості використання запропонованої класифікації органами державної влади, територіальними громадами, аграрними підприємствами, кооперативами та інституціями міжнародної підтримки для формування програм продовольчої стійкості, регіональних продовольчих балансів, систем раннього попередження, механізмів підтримки виробників і захисту доступу населення до продовольства.

Ключові слова: продовольча безпека, аграрний менеджмент, управлінські інструменти, антикризове управління, стратегічне планування, сільське господарство, агропродовольча система.

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах глобальної нестабільності, загострення геополітичних конфліктів, порушення світових ланцюгів постачання та загрози екологічної деградації, продовольча безпека перетворюється на ключовий вектор національної безпеки. Особливо актуальною ця проблема є для України, яка, незважаючи на статус аграрної держави з вагомим експортним потенціалом, зазнає суттєвих втрат

унаслідок воєнних дій, окупації частини територій, руйнування інфраструктури, мінування сільськогосподарських угідь, дефіциту трудових ресурсів і нестачі добрив, пального та техніки. Ситуація ускладнюється високою волатильністю зовнішніх ринків, змінами споживчого попиту, зниженням інвестиційної активності та відсутністю системного державного регулювання в умовах воєнного стану.

Продовольча безпека розглядається не лише як достатній обсяг харчових продуктів, а як складова соціальної стабільності, економічної спроможності та стійкості сільських територій. У зв'язку з цим зростає необхідність у впровадженні цілісної моделі управління, яка поєднує інструменти стратегічного планування, антикризового реагування, інноваційного менеджменту, цифрових технологій моніторингу та державного регулювання. Аграрний менеджмент, як ключова управлінська система в агропродовольчому секторі, потребує переосмислення власних функцій і засобів, спрямованих на стабілізацію виробництва, збереження внутрішньої рівноваги та реалізацію зовнішньоекономічного потенціалу.

Отже, проблема інтеграції інструментів управління продовольчою безпекою в аграрний менеджмент полягає в необхідності пошуку ефективних рішень для забезпечення сталого функціонування агросектору в умовах довготривалих криз і невизначеності. Це потребує наукового осмислення, обґрунтування управлінських моделей і стратегій, що дозволять сформувати гнучку та адаптивну систему продовольчої безпеки України.

Аналіз останніх публікацій по проблемі.

Питання продовольчої безпеки України у новітніх умовах набуло особливої уваги у вітчизняному науковому дискурсі. Низка авторів підкреслює трансформацію самої сутності продовольчої безпеки в умовах воєнного часу, наголошуючи на необхідності зміни підходів до її гарантування. Так, В. Франчук обґрунтовує виклики воєнного часу та їхній вплив на продовольчу систему України, виокремлюючи ризики деструкції аграрної інфраструктури та скорочення продовольчих резервів [3]. Подібну позицію займають Шевченко, Петренко та Іванюк, які аналізують пріоритетні напрями стабілізації продовольчої безпеки в умовах активних бойових дій та гуманітарної кризи [9].

Загальну методологічну основу для вивчення продовольчої безпеки формують праці Крилова, який трактує її як складову національної безпеки, підкреслюючи стратегічний характер проблеми та необхідність інтеграції державного регулювання з ринковими механізмами [2]. Праця Мудрака, Лагодієнка, Осіпової, Фротер та Соколюк є важливою для розуміння продовольчої безпеки крізь призму економічної доступності продовольства, купівельної спроможності населення та соціально-економічних обмежень споживання [4]. У цьому дослідженні зазначене джерело використовується саме для характеристики соціально-економічного виміру продовольчої безпеки, тоді як питання кліматичної адаптації розглядаються на основі спеціалізованих міжнародних джерел.

Суттєве значення для розкриття глобального контексту мають зарубіжні та міжнародні джерела. У звіті FAO, IFAD, UNICEF, WFP та WHO продовольча

безпека розглядається через взаємозв'язок доступності продовольства, економічної спроможності домогосподарств і впливу цінової інфляції на якість харчування [11]. Звіт OECD акцентує на ролі інновацій, біобезпеки, інфраструктури та переорієнтації державної підтримки на сталу продуктивність аграрного сектору [13]. Це дозволяє розглядати інструменти аграрного менеджменту не лише як внутрішньогосподарські засоби, а як частину ширшої політики продовольчої стійкості.

Для аналізу наслідків війни в Україні важливими є матеріали Світового банку, Уряду України, Європейської комісії та ООН, у яких систематизовано втрати, потреби відновлення та інфраструктурні розриви аграрного сектору [12]. Публікації IFPRI деталізують вплив війни на логістику, доходи виробників, доступність продовольства та функціонування аграрних ланцюгів доданої вартості [14]. Дослідження APD щодо агропродовольчої торгівлі між Україною та ЄС розкриває інституційні та регуляторні виклики, пов'язані з євроінтеграційним треком аграрної політики [15].

Окремий блок літератури стосується кліматичної адаптації та екологізації аграрного виробництва. У матеріалах FAO з кліматично орієнтованого сільського господарства наголошено на необхідності поєднання продуктивності, адаптації до кліматичних ризиків і скорочення негативного екологічного впливу [16]. Узагальнення IPCC підтверджують, що кліматичні зміни посилюють ризики для сільського господарства, водних ресурсів, стабільності врожаїв і продовольчої доступності [17]. Отже, огляд літератури свідчить про наявність вагомий наукової бази, однак недостатньо розробленим залишається питання авторської систематизації інструментів управління продовольчою безпекою за ієрархічними рівнями їх застосування в аграрному менеджменті.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є обґрунтування науково-практичних підходів до інтеграції інструментів управління продовольчою безпекою в систему сучасного аграрного менеджменту з урахуванням викликів воєнного часу, соціально-економічної нестабільності, глобальних ринкових ризиків та кліматичних змін. Для досягнення мети поставлено такі задачі: визначити ключові загрози продовольчій безпеці України; узагальнити інструменти управлінського реагування в аграрному секторі; класифікувати такі інструменти за рівнями застосування; обґрунтувати їх функціональне призначення у системі сучасного аграрного менеджменту; окреслити практичні напрями використання запропонованого підходу в державній, регіональній та корпоративній управлінській практиці. У процесі дослідження використано методи системного аналізу, порівняльного узагальнення,

логіко-структурної класифікації, інституційного аналізу, причинно-наслідкового аналізу та наукового абстрагування.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Стан продовольчої безпеки України у сучасних умовах визначається низкою комплексних і взаємопов'язаних загроз, які виникають як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівні. Одним із головних чинників дестабілізації стала повномасштабна агресія Російської Федерації, яка призвела до окупації частини сільськогосподарських територій, масового мінування угідь, руйнування об'єктів інфраструктури, елеваторів, логістичних терміналів та систем зрошення [3; 9]. Усе це спричинило зниження обсягів виробництва основних видів продукції рослинництва та тваринництва, а також унеможливило повноцінну реалізацію виробленої продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Особливо гострою є проблема порушення логістичних ланцюгів, що проявляється в блокуванні морських портів, обмеженні залізничного та автомобільного сполучення, нестачі паливно-мастильних матеріалів та техніки. Це ускладнює доступ до ринків збуту, спричиняє перевиробництво на окремих регіональних ринках і водночас – дефіцит у інших. Крім того, війна призвела до масштабної міграції населення, що знизило трудовий потенціал сільських територій та ускладнило проведення посівних і збиральних кампаній [8; 9].

Поряд із цим, зростає вразливість продовольчого сектору до зовнішньоекономічних ризиків. Світові ринки перебувають у стані постійної турбулентності, що виражається у ціновій волатильності, посиленні конкуренції, торговельних обмеженнях і санкційній політиці. Усе це негативно впливає на можливості України зберігати стабільні експортні позиції. Як зазначає Буряк, для забезпечення стратегічної продовольчої автономії необхідно диверсифікувати канали постачання та посилити внутрішній ринок [7].

Кліматичні зміни також становлять суттєвий виклик. Поглиблення посушливості, зміна агрокліматичних зон, підвищення частоти екстремальних погодних явищ ставлять під загрозу сталість агровиробництва, водозабезпечення та прогнозованість урожайності. Спеціалізовані міжнародні дослідження у сфері кліматичної адаптації наголошують, що управлінська відповідь на такі загрози має включати розвиток кліматично орієнтованого сільського господарства, модернізацію водного менеджменту, використання стійких сортів культур, агрометеорологічний моніторинг, страхування кліматичних ризиків і регіональне планування землекористування [16; 17].

Важливо й те, що продовольча безпека є не лише економічною, а й гуманітарною проблемою. Зниження платоспроможного попиту, соціальна

вразливість окремих груп населення, нерівномірний доступ до продовольства – усе це підвищує ризики голоду, недоїдання та соціальних потрясінь, що потребує вчасного і комплексного реагування з боку держави [2; 6].

Таким чином, сучасні виклики продовольчої безпеки України мають багатовекторний характер і потребують системного управлінського підходу, який би забезпечив оперативне реагування на кризові ситуації, стратегічне планування, інтеграцію ресурсів та залучення міжнародної підтримки для стабілізації агропродовольчого сектору в умовах воєнного стану та глобальної нестабільності.

В умовах зростаючих загроз продовольчій безпеці України адаптація аграрного менеджменту є не лише актуальним, а й життєво необхідним завданням. Традиційні форми управління, які орієнтувались на стабільність ринкового середовища, сьогодні виявляються недостатніми для реагування на кризові явища, що супроводжуються високим ступенем невизначеності, динамічними змінами зовнішніх умов та комплексними ризиками. Аграрне управління повинно трансформуватись у гнучку, реактивну та технологічно озброєну систему, здатну ефективно координувати виробничі процеси, ресурси та інституції.

Одним із ключових напрямів адаптації є цифровізація аграрного виробництва, що передбачає впровадження інтелектуальних систем моніторингу, управління врожайністю, логістикою та ризиками. Сучасні інформаційно-аналітичні платформи дають змогу приймати обґрунтовані управлінські рішення, враховуючи реальні показники стану посівів, ґрунтів, кліматичних умов та ринкової кон'юнктури. Такий підхід узгоджується з міжнародною практикою підтримки інновацій, біобезпеки, цифрової інфраструктури та сталого зростання продуктивності в аграрному секторі [13; 16].

Крім того, в умовах воєнної економіки важливим є формування горизонтальних управлінських структур, які передбачають розширення повноважень локальних аграрних об'єднань, кооперативів та громад. Така децентралізація дозволяє оперативніше реагувати на локальні виклики, забезпечувати гнучкість у розподілі ресурсів та реалізовувати політику самозабезпечення на місцевому рівні [6; 10].

Формування інституційного середовища, здатного підтримувати інновації, антикризове планування, залучення інвестицій та розвиток людського капіталу, також є важливою складовою адаптації. Як наголошують дослідники, без переосмислення ролі менеджменту в системі продовольчої безпеки неможливо створити стійку модель аграрного розвитку [1; 7].

Отже, адаптація аграрного менеджменту має ґрунтуватися на принципах інноваційності, мобільності, технологічності, децентралізації та

інтеграції з міжнародними стандартами управління у сфері продовольчої безпеки. Це дозволить не лише зменшити вразливість аграрного сектору, а й сформуванати нову якість управління, орієнтовану на забезпечення сталого розвитку в умовах багатофакторних викликів.

Ефективне забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану та економічної нестабільності вимагає інтегрованого підходу до управління, що передбачає системну взаємодію різних інструментів стратегічного, оперативного та тактичного рівня. У цьому контексті аграрний менеджмент повинен використовувати широкий спектр управлінських інструментів, які можуть забезпечити стабільність виробничого процесу, збереження ресурсного потенціалу, мінімізацію ризиків і підтримання економічної доступності продовольства [2; 4; 11].

По-перше, надзвичайно важливо інтегрувати інструменти стратегічного планування, які базуються на довгостроковому прогнозуванні попиту, оцінці ризиків, сценарному моделюванні розвитку аграрного сектору та визначенні критичних точок продовольчої вразливості. Такі підходи дозволяють формувати гнучкі стратегії, орієнтовані на стійкість до зовнішніх шоків, воєнних обмежень, цінової нестабільності та кліматичних змін [11; 13; 17].

По-друге, критичним є впровадження інструментів антикризового управління, що включають оперативне реагування на непередбачувані ситуації, використання резервів, мобілізацію ресурсів, реструктуризацію логістичних і виробничих ланцюгів. У цьому напрямі особливо ефективними є алгоритми оцінки вразливості, платформи управління ризиками, а також адаптивні системи управління запасами та постачанням [8].

По-третє, важливим є використання цифрових інструментів моніторингу, зокрема геоінформаційних систем (GIS), дистанційного зондування Землі, платформ точного землеробства, цифрових карт ризиків, систем раннього попередження та інформаційних панелей для відстеження цін, запасів і логістичних вузьких місць. Завдяки ним можливо здійснювати контроль за станом полів, прогнозувати врожайність, оцінювати наслідки надзвичайних ситуацій та забезпечувати прозорість управлінських рішень [13; 16].

Також суттєве значення мають фінансово-економічні інструменти, зокрема страхування аграрних ризиків, пільгове кредитування, програми державної підтримки, податкове стимулювання, аграрні фонди, грантові програми та механізми державно-приватного партнерства. Їх використання створює умови для зменшення фінансового навантаження на аграріїв у критичні періоди, підтримання ліквідності виробників і забезпечення платоспроможності суб'єктів господарювання [10; 12; 13].

Взаємодія зазначених інструментів у межах єдиної управлінської системи дозволяє досягти синергетичного ефекту, що виявляється у підвищенні стійкості агросектору до багатовекторних загроз. Як відзначають науковці, лише міждисциплінарний підхід до управління, що поєднує економічні, технологічні, екологічні та соціальні аспекти, є здатним гарантувати належний рівень продовольчої безпеки [1; 3; 9].

У сучасних умовах нестабільності та багатофакторної кризи саме держава має виступати системним координатором дій із забезпечення продовольчої безпеки. Формування ефективної аграрної політики передбачає поєднання заходів стратегічного регулювання, інституційного зміцнення аграрного сектору, фінансової підтримки виробників і створення сприятливого середовища для міжнародного співробітництва [2; 6; 10].

Передусім, держава повинна забезпечити функціонування інституцій продовольчої безпеки, які б відповідали за моніторинг внутрішніх потреб, оперативну аналітику ринків, розроблення стратегічних резервів і координацію між різними секторами економіки. У цьому контексті важливою є реалізація комплексних державних програм продовольчої безпеки, що поєднують фінансові, логістичні та соціальні механізми [4; 9].

Не менш важливим напрямом є подолання інфраструктурних розривів, спричинених воєнними діями. Це потребує мобілізації державного фінансування та активного залучення міжнародної допомоги. Йдеться про відновлення транспортної логістики, будівництво нових зерносховищ, оновлення іригаційних систем, модернізацію засобів виробництва. Також вагоме значення має забезпечення безпеки виробництва у прикордонних і прифронтових регіонах [3; 8].

Фінансові механізми підтримки мають включати доступне кредитування, податкові пільги, компенсації втрат, зокрема через державні та донорські програми. Як підкреслює Квасниця, система аграрного субсидування повинна базуватись на принципах цільового призначення, прозорості й орієнтації на довгостроковий ефект [6].

Окрему роль відіграє міжнародна технічна і фінансова допомога. Завдяки участі міжнародних фінансових інституцій, ООН, FAO, USAID, ЄС та інших партнерів реалізуються програми гуманітарного доступу до продовольства, грантові ініціативи для аграріїв, інфраструктурні проекти, спрямовані на зміцнення продовольчої стійкості, а також заходи з відновлення виробничих і логістичних потужностей. Міжнародні оцінки втрат і потреб відновлення демонструють, що без узгодження державної політики, донорської підтримки та приватних інвестицій аграрний сектор не зможе повною мірою відновити виробничу та експортну спроможність [12; 14; 15].

Таким чином, синергія державної політики та міжнародної підтримки є критично важливою умовою подолання кризових явищ у сфері продовольчої безпеки. Успішна інтеграція внутрішніх і зовнішніх ресурсів дозволяє не тільки стабілізувати поточну ситуацію, але й сформувати фундамент для сталого розвитку агропродовольчої системи України.

Забезпечення продовольчої безпеки України в умовах багатовекторних викликів потребує не лише загальної моделі стійкої продовольчої системи, а передусім чіткої систематизації інструментів

управління, які можуть бути інтегровані в сучасний аграрний менеджмент. Авторський підхід полягає у класифікації таких інструментів за ієрархічними рівнями застосування, оскільки різні управлінські рішення мають різних суб'єктів реалізації, часові горизонти, ресурси та очікувані ефекти. Така класифікація дає змогу уникнути змішування державних, регіональних, корпоративних і наскрізних цифрово-екологічних інструментів, а також визначити їх місце в єдиній системі продовольчої безпеки (табл. 1).

Таблиця 1

Авторський підхід до систематизації інструментів управління продовольчою безпекою в аграрному менеджменті*

Ієрархічний рівень застосування	Ключові інструменти управління продовольчою безпекою	Управлінське призначення та очікуваний ефект
Наднаціональний / міжнародний рівень	Міжнародна технічна та фінансова допомога; програми FAO, WFP, ЄС, Світового банку; торговельні коридори; донорські гранти; трансфер кращих практик.	Залучення зовнішніх ресурсів, підтримка відновлення аграрної інфраструктури, стабілізація експорту та узгодження української аграрної політики з міжнародними стандартами.
Національний рівень	Стратегії продовольчої безпеки; державні резерви; нормативно-правове регулювання; податково-кредитна підтримка; програми компенсацій; державне замовлення та моніторинг ринку.	Формування правил гри, мобілізація ресурсів, гарантування мінімального рівня продовольчої доступності та координація дій у кризових умовах.
Регіональний та громадський рівень	Регіональні продовольчі баланси; локальні резерви; логістичні хаби; підтримка коротких ланцюгів постачання; картування ризиків; програми підтримки вразливих груп.	Локалізація управлінських рішень, оперативне реагування на дефіцит або надлишок продукції, зменшення територіальної нерівності доступу до продовольства.
Галузевий та кластерний рівень	Кооперація виробників; агропродовольчі кластери; контракти між виробниками, переробниками і торговельними мережами; галузеві стандарти якості та простежуваності.	Узгодження інтересів учасників ланцюга доданої вартості, зниження трансакційних витрат, підвищення стабільності постачання та якості продукції.
Рівень аграрного підприємства	Диверсифікація культур і каналів збуту; управління запасами; бізнес-планування; страхування ризиків; адаптивні виробничі плани; енерго- та ресурсозбереження.	Забезпечення безперервності виробництва, підвищення фінансової стійкості підприємств, зменшення втрат від воєнних, ринкових і кліматичних ризиків.
Наскрізний цифрово-аналітичний рівень	GIS-моніторинг; дистанційне зондування Землі; системи раннього попередження; цифрові платформи цін, запасів і логістики; аналітичні панелі для прийняття рішень.	Підвищення прозорості, швидкості та доказовості управлінських рішень на всіх рівнях аграрного менеджменту.
Наскрізний еколого-кліматичний і соціально-гуманітарний рівень	Кліматично орієнтоване землеробство; водозбереження; охорона ґрунтів; стійкі сорти культур; адресна продовольча підтримка; соціальні програми доступу до харчування.	Посідання довгострокової екологічної стійкості з підтримкою соціальної доступності продовольства та захистом вразливих груп населення.

*Джерело: систематизовано авторами з урахуванням [11–17].

Запропонована систематизація виходить з того, що продовольча безпека формується не одним управлінським рішенням, а сукупністю

взаємопов'язаних інструментів, які повинні бути розміщені за рівнями відповідальності. Наднаціональний і міжнародний рівень забезпечує

доступ до фінансових, експертних і технологічних ресурсів, необхідних для відновлення аграрного сектору, підтримки експорту та наближення до європейських стандартів управління. Національний рівень створює нормативну, стратегічну та фінансову основу, без якої окремі управлінські заходи залишаються фрагментарними.

Регіональний і громадський рівень має ключове значення для практичного реагування на локальні дефіцити, логістичні обмеження, різну структуру виробництва та неоднакову купівельну спроможність населення. Саме на цьому рівні доцільно формувати продовольчі баланси, картувати ризики, створювати локальні резерви, підтримувати короткі ланцюги постачання та розвивати кооперацію між громадами, малими виробниками, переробниками і торговельними мережами.

На рівні аграрного підприємства інструменти управління продовольчою безпекою набувають прикладного характеру: йдеться про диверсифікацію виробництва, управління запасами, адаптацію посівних планів, страхування ризиків, укладання довгострокових контрактів, впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій. Ці інструменти безпосередньо впливають на стабільність виробничого процесу, собівартість, якість продукції та здатність підприємства функціонувати в умовах невизначеності.

Наскрізні цифрово-аналітичні, еколого-кліматичні та соціально-гуманітарні інструменти виконують інтегруючу функцію, оскільки можуть застосовуватися на всіх рівнях управління. Цифрові платформи та GIS-моніторинг підвищують доказовість управлінських рішень; кліматично орієнтоване землеробство, водозбереження й охорона ґрунтів формують довгострокову ресурсну основу продовольчої безпеки; соціальні програми підтримки доступу до харчування забезпечують гуманітарний вимір продовольчої політики.

Таким чином, інтеграція інструментів управління продовольчою безпекою в аграрний менеджмент має здійснюватися не шляхом механічного поєднання окремих заходів, а через їх функціональне узгодження за рівнями застосування, суб'єктами відповідальності та очікуваним ефектом. Такий підхід дозволяє перейти від загальної декларації стійкості продовольчої системи до практичної управлінської архітектури, придатної для використання у державній політиці, регіональному плануванні та менеджменті аграрних підприємств.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті дослідження встановлено, що інтеграція інструментів управління продовольчою безпекою в систему сучасного аграрного

менеджменту є необхідною умовою стабілізації та подальшого розвитку агропродовольчої системи України в умовах воєнного часу, соціально-економічної нестабільності, логістичних обмежень і кліматичних ризиків. Виявлено, що основні виклики продовольчій безпеці мають багатовимірний характер і охоплюють виробничі, фінансові, інституційні, соціальні, логістичні та екологічні аспекти, що потребує не фрагментарного, а комплексного й адаптивного управлінського підходу.

Проаналізовано напрями модернізації аграрного менеджменту з урахуванням актуальних загроз і потреб сталого розвитку. Обґрунтовано доцільність застосування стратегічного планування, антикризового реагування, цифрових технологій моніторингу, фінансово-економічного інструментарію, механізмів державної підтримки, еколого-кліматичної адаптації та соціально-гуманітарних заходів підтримки доступу населення до продовольства. Особлива увага приділена ролі державної політики, яка має бути системною, прозорою, цільовою та узгодженою з регіональними потребами, можливостями аграрного бізнесу й міжнародною підтримкою.

Наукова новизна дослідження полягає в запропонованому авторському підході до систематизації інструментів управління продовольчою безпекою за ієрархічними рівнями їх застосування: наднаціональним/міжнародним, національним, регіональним, галузевим, підприємницьким та наскрізними цифрово-аналітичним, еколого-кліматичним і соціально-гуманітарним рівнями. На відміну від загального опису моделі стійкої продовольчої системи, такий підхід безпосередньо відповідає предмету дослідження – інструментам управління продовольчою безпекою в системі сучасного аграрного менеджменту.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що запропонована класифікація може бути використана органами державної влади, територіальними громадами, аграрними підприємствами, кооперативами та міжнародними партнерами для розроблення програм продовольчої стійкості, регіональних продовольчих балансів, систем раннього попередження, механізмів підтримки виробників і заходів із забезпечення економічної доступності продовольства. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення методики оцінювання ефективності окремих груп інструментів та моделювання їх впливу на продовольчу стійкість регіонів України в умовах кризових сценаріїв.

Література

1. Ніколюк О.В., Атамась Г.П., Шумілов Б.Б. Продовольча безпека України в умовах соціально-економічних трансформацій. *Економіка харчової промисловості*. 2023. Т. 15, Вип. 1. С. 61-67. DOI: <https://doi.org/10.15673/fie.v15i1.2636>
2. Крилов Д.В. Продовольча безпека: теоретико-методологічні основи та місце в системі національної безпеки. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: економіка та управління. 2024. № 11. URL:

<https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-03-09> (дата звернення 10.02.2026).

3. Франчук В., Благута Я. Забезпечення продовольчої безпеки України: виклики воєнного часу. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія економічна). 2024. № 1. С. 75–81. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-844X/2024-1-11>.

4. Мудрак Р., Лагодієнко В., Осіпова А., Фротер О., Соколюк К. Концепція продовольчої безпеки: теорія і українська практика. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2024. Т. 1. № 54. С. 452–470. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcартр.1.54.2024.4194>

5. Алішов Г.Н. Продовольча безпека України та чинники, що формують її рівень. *Економіка та суспільство*. 2017. № 13. С. 165–171.

6. Квасниця О.В. Фінансове забезпечення продовольчої безпеки. Соціально-економічні дослідження в перехідний період. 2017. № 4(118). С. 98–104.

7. Буряк Р.І. Продовольча безпека: світові тенденції та можливості. Київ: НУБіП України, 2022. 156 с.

8. Петренко О.П., Шевченко А.А. Adaptation of agricultural production to wartime realities: preservation of economic security of Ukraine. *Галицький економічний вісник*. 2024. Т. 88, № 3. С. 20–30. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/88/1305.pdf> DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-24> (дата звернення 10.02.2026).

9. Шевченко А.А., Петренко О.П., Іванюк Н.С. Продовольча безпека України в умовах війни та пріоритетні напрямки врегулювання її стану. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3374/3301> DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-24> (дата звернення 10.02.2026).

10. Котенко Н.В., Поліщук Л.М. Фінансова політика в агропромисловому комплексі як фактор забезпечення продовольчої безпеки. *Економічний вісник університету*. 2021. Вип. 49. С. 72–80.

11. FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. *The State of Food Security and Nutrition in the World 2025: Addressing high food price inflation for food security and nutrition*. Rome: FAO, 2025. DOI: <https://doi.org/10.4060/cd6008en> (дата звернення 10.02.2026).

12. World Bank; Government of Ukraine; European Commission; United Nations. *Ukraine Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4): February 2022 – December 2024*. Washington, DC: World Bank, 2025. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/0f04dfe0-41ea-410f-bdd9-4d2bc9d40569> (дата звернення 10.02.2026).

13. OECD. *Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2024: Innovation for Sustainable Productivity Growth*. Paris: OECD Publishing, 2024. DOI: <https://doi.org/10.1787/74da57ed-en> (дата звернення 10.02.2026).

14. Vos R. The war in Ukraine continues to undermine the food security of millions. *International Food Policy Research Institute (IFPRI)*, 2024. URL: <https://www.ifpri.org/blog/war-ukraine-continues-undermine-food-security-millions/> (дата звернення 10.02.2026).

15. Nivievskiy O., Bogonos M. *Impact Assessment of Agrifood Trade between Ukraine and the EU: Scenarios for Future Trade Relations and Accession Negotiations*. *Agricultural Policy Dialogue Ukraine*, 2024. URL: https://www.apd-ukraine.de/fileadmin/user_upload/APD_Nivievskiy_Bogonos_ENG.pdf (дата звернення 10.02.2026).

16. FAO. *Climate-Smart Agriculture Sourcebook*. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2013. URL: <https://www.fao.org/climate-smart-agriculture-sourcebook/en/> (дата звернення 10.02.2026).

17. IPCC. *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge: Cambridge University Press, 2022. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781009325844> (дата звернення 10.02.2026).

Стаття надійшла 15.02.2026

Стаття прийнята до друку 03.03.2026

Доступно в мережі Internet 23.03.2026

Nikoliuk O.

Doctor of Economics, Professor
 Head of the Department of Public Management and Administration
 E-mail: alenavn11@gmail.com
 ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-1665-0361>

Shumilov B.

Postgraduate Student
 Department of Public Management and Administration
 Odesa National University of Technology
 Kanatna str., 112, Odesa, Ukraine, 65039
 E-mail: sven7sw@gmail.com
 ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-2748-6249>

INTEGRATION OF FOOD SECURITY MANAGEMENT TOOLS INTO THE MODERN AGRICULTURAL MANAGEMENT SYSTEM

The article substantiates scientific and practical approaches to the integration of food security management tools into the system of modern agricultural management in the context of military, socio-economic, logistical, institutional and climatic risks. The purpose of the article is to systematize and classify food security management tools, as well as to determine the hierarchical levels of their application in agricultural management. To achieve the goal, the following tasks are set: to clarify the content of food security as a management category; to identify key threats to the agri-food system of Ukraine; to generalize modern tools of strategic, anti-crisis, financial and economic, digital, ecological and climatic and socio-humanitarian management; to propose an author's approach to their hierarchical placement in the agricultural management system. The methodological basis of the study is the methods of system analysis, generalization, comparison, logical and structural classification, institutional analysis and scientific abstraction. The results of the study are to prove the need to transition from the fragmented application of individual management measures to an integrated multi-level system of tools covering the international, national, regional, industry, business and cross-cutting digital-ecological levels. The scientific novelty lies in the development of the author's systematization of food security management tools by their levels of application, functional purpose and expected management effect, which allows to harmonize state regulation, market mechanisms, digital monitoring, anti-crisis planning, climate adaptation and social protection within a single management logic. The practical significance of the study lies in the possibility of using the proposed classification by state authorities, territorial communities, agricultural enterprises, cooperatives and international support institutions to form food sustainability programs, regional food balances, early warning systems, support mechanisms for producers and protection of population access to food.

Key words: food security, agricultural management, management tools, crisis management, strategic planning, digital monitoring, climate adaptation, agri-food system.

References

1. Nikoliuk, O. V., Atamas, H. P., & Shumilov, B. B. (2023). Prodovolcha bezpeka Ukrainy v umovakh sotsialno-ekonomichnykh transformatsii. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, 15(1), 61-67. DOI: <https://doi.org/10.15673/fie.v15i1.2636>.
2. Krylov, D. V. (2024). Prodovolcha bezpeka: teoretyko-metodolohichni osnovy ta mistse v systemi natsionalnoi bezpeky. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriya: ekonomika ta upravlinnia*, (11). DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-03-09> (Retrieved February 10, 2026).
3. Franchuk, V., & Blahuta, Ya. (2024). Zabezpechennia prodovolchoi bezpeky Ukrainy: vyklyky voiennoho chasu. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav (seriya ekonomichna)*, (1), 75-81. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-844X/2024-1-11>
4. Mudrak, R., Lahodiienko, V., Osipova, A., Froter, O., & Sokoliuk, K. (2024). Kontsepsiia prodovolchoi bezpeky: teoriia i ukrainska praktyka. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 1(54), 452-470. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptive.1.54.2024.4194>
5. Alishov, H. N. (2017). Prodovolcha bezpeka Ukrainy ta chynnyky, shcho formuiut yii riven. *Ekonomika ta suspilstvo*, 13, 165-171.
6. Kvasnytsia, O. V. (2017). Finansove zabezpechennia prodovolchoi bezpeky. *Sotsialno-ekonomichni doslidzhennia v perekhidnyi period*, 4(118), 98-104.
7. Buriak, R. I. (2022). *Prodovolcha bezpeka: svitovi tendentsii ta mozhyvosti*. NUBiP Ukrainy.
8. Petrenko, O. P., & Shevchenko, A. A. (2024). Adaptation of agricultural production to wartime realities:

preservation of economic security of Ukraine. *Halyskyi ekonomichnyi visnyk*, 88(3), 20–30. <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/88/1305.pdf> DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-24> (Retrieved February 10, 2026).

9. Shevchenko, A. A., Petrenko, O. P., & Ivaniuk, N. S. (2024). Prodovolcha bezpeka Ukrainy v umovakh viiny ta priorityetni napriamky vrehuliuvannia yii stanu. *Ekonomika ta suspilstvo*, (59). <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3374/3301> DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-24> (Retrieved February 10, 2026).

10. Kotenko, N. V., & Polishchuk, L. M. (2021). Finansova polityka v ahropromyslovomu kompleksi yak faktor zabezpechennia prodovolchoi bezpeky. *Ekonomichnyi visnyk universytetu*, 49, 72–80.

11. FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. (2025). *The State of Food Security and Nutrition in the World 2025: Addressing high food price inflation for food security and nutrition*. Rome: FAO. DOI: <https://doi.org/10.4060/cd6008en> (Retrieved February 10, 2026).

12. World Bank; Government of Ukraine; European Commission; United Nations. (2025). *Ukraine Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4): February 2022 – December 2024*. World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/0f04dfe0-41ea-410f-bdd9-4d2bc9d40569> (Retrieved February 10, 2026).

13. OECD. (2024). *Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2024: Innovation for Sustainable Productivity Growth*. OECD Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1787/74da57ed-en> (Retrieved February 10, 2026).

14. Vos, R. (2024). *The war in Ukraine continues to undermine the food security of millions*. International Food Policy Research Institute (IFPRI). <https://www.ifpri.org/blog/war-ukraine-continues-undermine-food-security-millions/> (Retrieved February 10, 2026).

15. Nivievskiy, O., & Bogonos, M. (2024). *Impact Assessment of Agrifood Trade between Ukraine and the EU: Scenarios for Future Trade Relations and Accession Negotiations*. Agricultural Policy Dialogue Ukraine. https://www.apd-ukraine.de/fileadmin/user_upload/APD_Nivievskiy_Bogonos_ENG.pdf (Retrieved February 10, 2026).

16. FAO. (2013). *Climate-Smart Agriculture Sourcebook*. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations. <https://www.fao.org/climate-smart-agriculture-sourcebook/en/> (Retrieved February 10, 2026).

17. IPCC. (2022). *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781009325844> (Retrieved February 10, 2026).

Received 15 February 2026

Approved 03 March 2026

Available in Internet 23.03.2026

Цитування згідно ДСТУ 8302:20

Ніколюк О.В., Шумілов Б.Б. Інтеграція інструментів управління продовольчою безпекою в систему сучасного аграрного менеджменту // *Економіка харчової промисловості*. 2026. Т.18, вип. 1. С. 78-86. doi 10.15673/fe.v18i1.3479

Cite as APA style citation

Nikoliuk, O. & Shumilov, B. (2026). Integration of food security management tools into the modern agricultural management system. *Food Industry Economics*, 18(1), 78-86. doi 10.15673/fe.v18i1.3479